

УДК 633.16:631.527

Козаченко Михайло, д-р с.-г. наук, професор,

Наумов Олексій, канд. с.-г. наук,

Солонечний Павло, канд. с.-г. наук

Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН

м. Харків, Україна

РЕЗУЛЬТАТИ СЕЛЕКЦІЇ ЗІ СТВОРЕННЯ ПИВОВАРНИХ І ЗЕРНОВИХ СОРТІВ ЯЧМЕНЮ ЯРОГО В ІНСТИТУТІ РОСЛИННИЦТВА ІМ. В. Я. ЮР'ЄВА НААН

В Україні ячмінь – одна з провідних зернових колосових культур.

Усі культурні ячмені відносяться до 218 різновидностей виду ячмінь звичайний (*Hordeum vulgare* L.) родини тонконогих (*Poaceae* Barnh.) [1].

Одним з необхідних факторів збільшення виробництва зерна ячменю є підвищення його врожайності, що залежить на 30–40% від створення і впровадження нових сортів [2].

Селекцію ячменю в Україні розпочато в 1909 р. зі створення Харківської державної селекційної станції (нині Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН) [3].

У Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2015 рік занесено 112 сортів ячменю ярого, в т.ч. 12 сортів селекції Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН [4], серед яких шість пивоварних (Аспект, Виклик, Етикет, Інкулюзив, Козван, Парнас) і шість зернових (Аграрій, Алегро, Взірець, Доказ, Здобуток, Модерн).

У лабораторії селекції і генетики ячменю інституту методом гібридизації за схемами парних та діалельних схрещувань і топкросів створено цінні лінії та сорти нового покоління з рекомбінацією генів, що детермінують господарські і біологічні ознаки.

У різних умовах 2012–2015 рр. сорти ячменю мали неоднаковий рівень урожайності та інших ознак.

Так, зерновий сорт Взірець (національний стандарт), різновидності *submedicum*, зареєстрований з 2009 р., створений від схрещування ранньостиглого зразка 90-6-108 із сортом Звершення, у середньому за чотири роки мав урожайність на рівні 4,2 т/га.

Занесений до Державного реєстру для Степу та Лісостепу з 2008 р. пивоварний сорт Парнас різновидності *nutans*, створений від схрещування двох селекційних ліній, за 2012–2015 рр. мав урожайність 4,42 т/га (109% до стандарту, від 3,03 до 6,25 т/га).

Зерновий сорт Алегро (зареєстрований у 2014 р. для Степу, Лісостепу і Полісся) різновидності *nutans*, створений від схрещування сортів Джерело і Цезар, був на 11% урожайнішим (4,65 т/га) від стандарту.

Зерновий сорт Аграрій (зареєстрований у 2014 р. для Степу, Лісостепу і Полісся) різновидності *nutans*, створений від схрещування сортів Екзотик і Звершення, був високоврожайним (4,34 т/га).

Зерновий безостий сорт Модерн (zareєстрований у 2011 р. для зони Степу) різновидності *inertme*, створений від схрещування остистого сорту Звершення з безостим сортом Гранал, був високоврожайним (4,58 т/га).

Пивоварний сорт Інклюзив різновидності *nutans*, zareєстрований у 2009 р., при вмісті білка 10,9% мав екстрактивність на рівні 80,7%, відзначався високою врожайністю на рівні 4,67 т/га (111% до стандарту).

Передані до Державного сортовипробування створені останніми роками сорти Скарб і Перл (з 2014 р.), Велес і Пан (з 2015 р.) відрізняються високою врожайністю та іншими цінними ознаками.

Так, сорт Скарб різновидності *nutans*, створений від схрещування колекційного зразка IR6912 з сортом Ефект, був високоврожайним (4,85 т/га, 108% до стандарту), середньостиглим (78 діб вегетації).

Сорт Перл різновидності *nutans*, створений від схрещування сортів Звершення та Галактик, мав також високу врожайність (4,96 т/га, 110% до стандарту) і високу стійкість проти вилягання (8,9 балів).

Сорт Велес різновидності *nutans*, створений від схрещування сортів Колорит і Звершення, має високу врожайність на рівні 5,11 т/га.

Сорт Пан різновидності *nutans*, створений від схрещування іноземних сортів Annabelle і Adajio, має таку специфічну ознаку як вузьколистковість. За тестом по мікросоложенню зерно сорту Пан з урожаєм 2014 р. мало високу екстрактивність (83,1%, порівняно з 81,7% у сорту Ksanadu, низький вміст білку (11,2%), низький вміст β -глюкану).

Досліджені сорти створено методом гібридизації з використанням у схрещуваннях сортів і селекційних ліній, серед яких Звершення, Джерело, Ефект, Екзотик, Annabelle і Adajio з високою селекційною цінністю за високою загальною адаптивною здатністю ознак продуктивності рослин.

Список використаної літератури

1. Культурная флора СССР : в 2-х т. / М. В. Лукьянов, А. Я. Трофимовская, Г. Ю. Гудкова [и др.]. – Л. : Агропромиздат, 1990. – Т. 2, Ч. 2 : Ячмень. – С. 24–90.
2. Неттевич Э. Д. Выращивание пивоварного ячменя / Э. Д. Неттевич, З. Ф. Аниканова, Л. М. Романова. – М. : Колос, 1981. – 207 с.
3. Козаченко М. Р. Селекция і насінництво ячменю ярого / М. Р. Козаченко // Спеціальна селекція і насінництво польових культур / за ред. В. В. Кириченка. – Х. : Ін-т рослинництва, 2010. – С. 168–202.
4. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2015 рік. – К. : Державна ветеринарна і фітосанітарна служба України, 2015. – С. 36–40.